

3121153(on)

Роднае слова

штомесячны навуковы і метадычны часопіс

5/2014

ISSN 0884-1360

• **Віктар Жыбуль**

Тры Марыі з Белпедтэхнікума,
альбо Каму прысвячаў вершы
Паўлюк Трус?

• **Мікалай Прыгодзіч**

“Вялікі слоўнік...”
Фёдара Піскунова і кадыфікацыя
пазаслоўнікавай лексікі

• **Матэрыялы**

рэспубліканскай алімпіяды
Трэці (абласны) этап.
2013/14 навучальны год. XI клас

• **Ірына Бароўская**

“Дзе ты, зорка мая, непагасная?..”
Да 110-годдзя з дня нараджэння
Адама Русака

Роднае слова

2014/5

(317)

май

Рэдакцыйная калегія

доктар філалагічных навук А. Бельскі (намеснік)
доктар філалагічных навук М. Прыгодзіч (намеснік)
доктар педагагічных навук М. Яленскі (намеснік)
доктар мастацтвазнаўства Т. Габрусь
доктар філалагічных навук У. Гніламёдаў
доктар мастацтвазнаўства В. Дадзіёмава
доктар філалагічных навук В. Іўчанкаў
доктар філалагічных навук І. Казакова
доктар гістарычных навук,
доктар архітэктуры А. Лакотка
доктар філалагічных навук А. Ліс
доктар філалагічных навук А. Лукашанец
доктар філалагічных навук В. Максімовіч

доктар мастацтвазнаўства У. Мартынаў
доктар філалагічных навук А. Ненадавец
доктар філалагічных навук В. Новак
доктар педагагічных навук І. Паўлоўскі
доктар мастацтвазнаўства В. Пракапцова
доктар філалагічных навук В. Рагойша
доктар філалагічных навук І. Роўда
доктар філалагічных навук І. Саверчанка
доктар гістарычных навук В. Старычонок
кандыдат філалагічных навук М. Трус
доктар філалагічных навук М. Тычына
доктар філалагічных навук І. Чарота
доктар філалагічных навук Т. Шамякіна

Навуковыя кансультанты

Г. Адамовіч, Р. Аладава, М. Аляхновіч,
Г. Арцямёнак, А. Багданава, З. Бадзевіч,
А. Белая, Д. Дзятко, Т. Казакова,
В. Кармазаў, У. Калла, В. Лемцюгова,
І. Лелешаў, Е. Лявонова, В. Ляшук

В. Ляшчынская, А. Макарэвіч, З. Мельнікава,
П. Міхайлаў, М. Мушыньскі, М. Новік,
В. Рагаўцоў, В. Русілка, У. Сенькавец,
А. Сопхаў, А. Станкевіч, П. Сцяцко,
Т. Тамашэвіч, Н. Усава, Н. Шаранговіч, І. Штэйнер

Рэдакцыйная рада

Р. Бабашка, М. Бубешка, І. Булаўкіна,
В. Давідовіч, В. Душэўская, Р. Ільіна,
Г. Запартыка, З. Камароўская, В. Кажура,

Л. Лазарчык, А. Ляшковіч, Л. Макарэвіч,
А. Марціновіч, Г. Марчук, М. Пазнякоў, А. Панфіленка,
Т. Прадзед, Л. Собаль, І. Таяноўская, Т. Шэляговіч

Над нумарам працавалі

рэдактары:

Вольга Крукоўская (*Методыка і вопыт*: Імя ў методыцы, З вопыту работы, Дыдактычны матэрыял, Дыктант на ўроку, На кніжную паліцу, Актуальная тэма, Рыхтуемца да алімпіяды, Настаўнік прапануе, Крытыка і бібліяграфія),

Крысціна Пучынская (*Літаратура і час*: Літаратура ў кантэксце часу, У энцыклапедыю "Максім Багдановіч", Водсветы, Пачынальнае, З архіваў часу, Беларуская літаратура XXI стагоддзя, Шматгалосае рэха; Календар памятных датаў і юбілейных дзён; Крыжаванка),

Ларыса Сагановіч (*Мовы рысы непаўторныя*: Віншваем!, З гісторыі мовы, Развагі і меркаванні, Культура мовы, Лінгвістычны досвед, Мова мастацкіх твораў, Малады даследчык прапануе, Самабытнае слова, Новая выданні, Крытыка і бібліяграфія),

Наталля Шапран (*Нацыянальная і сусветная культура*: Лучнасць музаў, Традыцыйная культура, На скрыжаванні культур, Віншваем з юбілеем!, Размова пра істотнае, Мастацтва ў кантэксце часу, На кніжную паліцу, Новая выданні),

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
МІНІСТЭРСТВА
АДУКАЦЫІ
РЭСПУБЛІКІ
БЕЛАРУСЬ,
ГРАМАДСКАЕ
АБ'ЯДНАННЕ
"САЮЗ
ПІСЬМЕННІКАЎ
БЕЛАРУСІ"

УСТАНОВА
«РЭДАКЦЫЯ ЧАСОПІСА
"РОДНАЕ СЛОВА"»

Часопіс выходзіць
з 1988 года
(у 1988 – 1991,
№№ 1 – 48,
выдаваўся пад назвай
"Беларуская мова
і літаратура ў школе")

Галоўны рэдактар

**Зоя Іванайна
ПАДЛІПСКАЯ**

Адзел бягучых
перакладных
выданняў

Установа культуры
«Абласная бібліятэка
імя М. Горкага»
г. Брэст

загадкаваць і невыказнаць пачуццяў. Унікальная па сваёй сіле жаночасці, ідэалізацыі “Джаконда” Леанарда да Вінчы, створаная прыкладна ў 1510 – 1515 гадах. Вочы “Джаконды” – насмешлівыя і высакамерныя, у іх прыцягальная сіла і разбуральная недаступнасць. (297 слоў)

В. Альшэўскі. Пачуццё раўнавагі,
альбо Час узыходзячага сонца.

15. Спеўныя смалістыя бары з зязюльчыным кукаваннем і дзятлавай марзьянкай; заваложаўныя смугой цяністыя гаі з чырвоным россыпам суніц на пагорках і ружовымі лапікамі чабору ўздоўж дарог; невялікая вяхлястая рачулка Пціч, што ціха струменіцца ў прыбрэжных вольхах і вербалозах. Прыгожыя і маляўнічыя мясціны, дзе ў вёсцы Закружка, паблізу ад Мінска, нарадзіўся і вырас Уладзімір Карызна.

Там, у дзяцінстве, ён, вядома, не мог угадаць свой жыццёвы лёс – проста блукаў у гаях і дубровах, купаўся ў лугавых травах і красках, пакуль уражлівая, чулая душа не адгукнулася на гэты вечны покліч прыроды. Нарадзіліся вершы, ухвальна ацэненыя знаўцамі паэзіі яшчэ тады, напрыканцы пяцідзясятых гадоў. У маладога паэта выразна акрэслілася свая, уласная тэма: характэрна роднай зямлі, яе боль і пакуты, жаданне дарыць радасць і дабрыню. Пра непарыўную сувязь з Бацькаўшчынай сведчаць нават самі назвы яго паэтычных кніг – “Край мой сінявокі”, “Жураўліны досвітак”, “Святло ліўня”, “Цеплыня”, “Цішыня баразны”.

Былі ўжо надрукаваны першыя вершы, і сябры віншавалі маладога аўтара з відавочным поспехам, калі нечакана паэт заўважыў дзіўную рэч: усё ўладней яго існасць забіраюць у незваротны палон музыка, беларускія народныя песні. Варта аднойчы было ўбачыць майскі надвечорак з квітнеючымі садамі і глыбокім чыстым небам над галавой, як душа, раптам набыўшы крылы, перапоўнілася чароўнымі гукамі вясны. Магчыма, прычынай таму сталі даўнія матчыны калыханкі, напевы бацькавай балалайкі, вяселья і журлівыя песні аднавяскоўцаў. Але, вярнуўшыся ў свой студэнцкі інтэрнат, малады паэт сеў за стол, і здарыўся цуд: усе гэтыя таямнічыя “до-рэ-мі-фа-соліны”, таленавіта рассыпаныя па нотным аркушы, утварылі глыбока лірычную, распеўную мелодыю. Вы, напэўна, здагадаліся, што гаворка ідзе пра вядомую песню Уладзіміра Карызны “Беларусь мая сінявокая”. Так, гэтая яна – прыгожая, дужа гарманічная, любімая ў народзе, ды, апроч таго, прыдатная і для хору, і для асобнага спевака – якасць увогуле характэрная для кожнай цудоўнай песні. “Беларусь мая сінявокая” надзвычай чароўна гучыць у выкананні жаночага хору – сапраўды заслухаешся. (292 словы)

В. Гардзеі. Цёплая, нібы вясны світанне...

Працяг будзе.

Святлана МАРОЗ,
Марына РЖАВУЦКАЯ,
Тацяна СТАРАСЦЕНКА.

На кніжную паліцу

Я ТУТ ЖЫВУ І ГАНАРУСЯ РОДНАЙ СТАРОНКАЙ...

У наш віртуальны час, час камп’ютарных гульняў, шоу-праграм і шопінгавай тэрапіі, усё больш актуалізуюцца праблемы душы чалавека, асабліва душы дзіцяці, маладога пакалення. Як слушна адзначыла доктар філалагічных навук Г. Адамовіч, “душа не можа зарастаць пустазеллем. Яна мае патрэбу ў нечым, што дазваляла б ёй прарошчваць зярняты шчырасці і дабрыні, любові і адказнасці, узгадоўваючы іх у трывалыя, доўгатэрміновыя пачуцці, што адзіныя здольны сапраўды падтрымаць чалавека” [1, с. 4]. “Доўгатэрміновыя” пачуцці – патрыятызм, грамадзянскасць, адчуванне ўласнага дому як дому нацыянальнага, агульнанароднага, Беларускага Дому. Сёння, як ніколі раней, стала актуальнай праблема выхавання ў маладога пакалення пачуцця любові да гэтага Дому, адказнасці за яго будучыню.

Магутным сродкам такога выхавання можа служыць краязнаўчая літаратура, якая ўсё гучней і гучней заяўляе пра сябе ў айчынай сацыякультурнай прасторы. Да такой высновы прыходзіць Ірына Буторына, аўтар кнігі “Сцяжынкамі радзімазнаўства: Мерапрыемствы краязнаўчага накірунку паводле твораў Уладзіміра Ліпскага і Алеся Карлюкевіча”. Яна лічыць, што гістарычнае краязнаўства – “адзін з важных элементаў гістарычнай адукацыі ў школе” [2, с. 6]. Даследчыца шырока ўводзіць у свае навукова-метадычныя распрацоўкі краязнаўчую літаратуру, вызначае і сённяшняе радзімазнаўства як навуку, якая “чамусьці сарамліва чакае таго шчаслівага моманту, калі дарослыя і дзеці зацікаўлена, натхнёна і апантана пачнуць яе вывучаць” [2, с. 3].

Кніга складаецца з прадмовы і 35 навукова распрацаваных мерапрыемстваў краязнаўчага

кшталту. Ім папярэднічае эпіграф, які акцэнтуюе тэму мерапрыемства, падкрэслівае яго галоўную ідэю. Заклучаюць працу фотаздымкі з асабістых архіваў У. Ліпскага і А. Карлюкевіча.

Крыніцай фактычнага матэрыялу І. Буторына абрала кнігі “Я тут жыву”, “Свіцязянская русалка”, “Азбука жыцця” Уладзіміра Ліпскага, а таксама “Зорны шлях белых гарлачыкаў”, “І векавечны толькі край...”, “Сцяжынкамі Ігуменшчыны”, “Радзімазнаўства”, “І марам волю дам” Алеся Карлюкевіча. Аўтары досыць розныя – па стылі, жанры, літаратурна-мастацкім вырашэнні краязнаўчых задач. Творы У. Ліпскага – “чытанне для душы: глыбокае, кранальнае, як далёкія мары дзяцінства” [2, с. 19]. А. Карлюкевіч у тэкстах пачуццёва больш стрыманы, акадэмічны, ён найперш гісторык-дакументаліст, краязнавец і літаратуразнавец адначасова. Разам з тым краязнаўчыя тэксты гэтых аўтараў маюць значны выхаваўчы патэнцыял. Яднаючы два краязнаўча-мастацкія светы, І. Буторына значна ўзбагачае даследаванне, робіць яго ўнутрана больш гарманічным.

Праца даследчыцы метадалагічна прадуманая, лагічна завершаная. І. Буторына распрацоўвае мерапрыемствы краязнаўчага накірунку. Сцэнарныя планы мерапрыемстваў адрасаваны вучням розных узростаў груп: ад малодшых школьнікаў да вучняў старшых класаў, педагог можа выбраць заняткі ў залежнасці ад узроўню развіцця навучэнцаў.

Галоўнае “звяно” ў выхаваўчым працэсе, на думку І. Буторынай, – настаўнік, яго “асабістая зацікаўленасць прадметам і яго жаданне перадаць яе сваім выхаванцам” [2, с. 4]. Толькі ад усхваляванасці настаўніка, яго крэатыўнасці, лічыць аўтар, можа загарэцца і ўсхвалявацца дзіцячая душа. “Толькі тады не будзе мяжы паміж урокам і пазакласнай працай, а мерапрыемствы не будуць існаваць толькі фармальна, на паперы” [2, с. 4].

У прадмове да кнігі аўтар фармулюе мэты і задачы гістарычнай адукацыі ў школе, скіроўвае ўвагу на метадычныя асаблівасці выкарыстання краязнаўства ў педагагічнай практыцы. Разам з традыцыйнымі класнымі гадзінамі асаблівае значэнне яна надае практычным заняткам, якія павінны больш актыўна ўкараняцца ў адукацыйную практыку. Пры гэтым прапануецца выкарыстоўваць розныя формы арганізацыі вучэбных заняткаў: ролевыя і дзелавыя гульні, семінары, канферэнцыі, дыспуты, праекты з прыцягненнем шырокага спектра крыніц гістарычнай інфармацыі і г. д. Асобна закранаецца праблема вучнёўскіх даследаванняў па гістарычным і літаратурным краязнаўстве. Першаступеннай умовай гэтага працэсу І. Буторына лі-

чыць выхаванне цікавасці да гісторыі роднага краю – як асновы далучэння вучняў да навукі, развіцця ў іх крэатыўных і інтэлектуальных здольнасцей. Не меншае значэнне мае і тэматыка вучнёўскіх гісторыка-краязнаўчых даследаванняў, якая павінна вызначацца ў першую чаргу адукацыйна-выхаваўчым зместам.

Сцэнарныя мерапрыемствы даследчыца распачынае з вывучэння біяграфій У. Ліпскага і А. Карлюкевіча, разгляду іх жыцця і творчасці; уражае скрупулёзнасць і дакладнасць аналізу, глыбіня пранікнення ў творчую лабараторыю пісьменнікаў. Усе намаганні аўтара скіраваны на тое, каб навучыць вучняў не толькі разумець краязнаўчыя тэксты пісьменнікаў, але і бачыць, і адчуваць Радзіму так, як адчуваюць яе аўтары. І. Буторына слушна мяркуе, што ўжо “з ранняга школьнага ўзросту вучняў неабходна падвесці да думкі і пераканаць у тым, што знаёмства са старонкамі жыцця і працы таленавітых пісьменнікаў – вельмі цікавы і патрэбны заняткаў. Тады стануць больш зразумелымі і радкі вядомых твораў, выбар сюжэта, і галоўная думка твораў правільна сфармулюецца ў свядомасці вучняў” [2, с. 11].

Радзіма У. Ліпскага – Шоўкавічы (Рэчыцкі раён Гомельскай вобласці), сваё адчуванне Радзімы пісьменнік звязвае з вобразам Мамы. І. Буторына прыводзіць кранальныя словы творцы падчас атрымання прэміі імя Альберта Швейцара (прэмія прысуджаецца за бескарысліваю дзейнасць у духу чалавечай любові і гуманнасці як разумеў гэта вялікі філосаф, прапаведнік, дабрачыннік ХХ ст., лаўрэат Нобелеўскай прэміі Альберт Швейцар): «Мама! Ты была ў гэты дзень са мною. Я гэта адчуваў кожнай клетачкай. І яшчэ зразумеў, што ты ведала філосафа Альберта Швейцара. Ён, мудрэц дваццатага стагоддзя, даводзіў, што этыка “благоевения” перад жыццём – гэта ўніверсальная этыка любові, гэта бязмерная адказнасць за ўсё жывое на зямлі, гэта прысвячэнне свайго жыцця іншаму жыццю.

Бог ты мой, дык гэта мараль маёй Мамы. Яна вучыла мяне цаніць кожны міг на зямлі, каб верыў у жыццё і апраўдваў яго добрымі справамі. Дзякуй, Мама, за шоўкавіцкія ўрокі!» [2, с. 14]*.

Радзіма Алеся Карлюкевіча – Зацітава Слабада, што на Пухавіччыне. Адсюль пачынаецца яго “сцяжынка” ў дарослае жыццё і вялікую літаратуру. Гэта – яго галоўны цэнтр быццёвай прасторы. Дзе б ні жыў Алесь Мікалаевіч, а лёс пісьменніка звязаны з многімі блізкімі і далёкімі краінамі свету, яго “заўсёды цягне дахаты”. На-

* Цытаты з У. Ліпскага і А. Карлюкевіча падаюцца паводле кнігі І. Буторынай.

ват калі ён піша казкі, дзе пераплятаюцца лёсы розных народаў і гістарычных часін, для пісьменніка *“кропкай адліку застаецца наша Айчына – багатая на гісторыю і сучасныя падзеі – краіна Беларусь”* [2, с. 27].

Ірына Буторына дэманструе жывы, зацікаўлены дыялог настаўніка і вучняў, дзе саліруе голас настаўніка. Доказна сцвярджаецца думка, што кожны з пісьменнікаў-краязнаўцаў мае свой адметны жыццёвы лёс і літаратурны вопыт, яднае іх пачуццё замілаванасці да *“роднага кута”*, пачуццё дабрыні да кожнага чалавека, бо гэты чалавек – найбольшая каштоўнасць на зямлі. Усе ідэі ўрока, яго тэмы і матывацыі вынікаюць з фрагментаў краязнаўчых тэкстаў.

Цыкл класных гадзін *“Падарожжа па незвычайнай азбуцы”* паводле кнігі *“Азбука жыцця”* У. Ліпскага можна лічыць узорам навукова-метадычных распрацовак. Даследчыца звяртае ўвагу на прадмову да кнігі, дзе аўтар заклікае сваіх маленькіх чытачоў: *“...не проста прачытайце, а запусціце глыбока ў душу, адчуіце сваім сэрцам маё сэрца. І тады, веру, складаны свет вакол вас стане больш зразумелым”* [2, с. 31].

Вось гэтак *“запусціце глыбока ў душу”* і ёсць галоўны педагогічны *“канцэпт”* методык І. Буторынай. Паняцце Радзімы для даследчыцы – гэта не столькі *веды, разуменне, колькі адчуванне* чалавека – душою, сэрцам. Гэтым самым яна нібыта пагаджаецца з дамінантнай думкай нацыянальнай літаратуры, што Радзіма пачынаецца ў сэрцы маленькага дзіцяці – *“беларусянятка”* (Л. Геніюш). Радзіма, па І. Буторынай, – гэта найперш высокі дух, народная мараль, а таксама пачуццё адказнасці і нават ахвярнасці.

“Айчына, – перакананы У. Ліпскі, – гэта краіна, дзе чалавек нарадзіўся і жыве, грамадзянінам якой ён з’яўляецца” [2, с. 32]. Па кнізе пісьменніка *“Азбука жыцця”* І. Буторына распрацавала 16 урокаў, звязаных ідэяй самасцвярджэння чалавека-грамадзяніна: Айчына → Беларусь → Сімвалы краіны → Вобласці → Вёскі → Гісторыя → Гарады → Дзяржава → Краязнаўства → Мова → Патрыятызм → Радавод → Спадчына → Тапаніміка → Фальклор → Я. У гэтай *“градацыйнай”* схеме даследчыца заўважыла асаблівую філасофію пісьменніка, у якой *“я”* чалавека становіцца яе духоўным цэнтрам. *“Я – быў! Я – ёсць! Я – буду!”* [2, с. 62] – такую *“малітву”* стварыў У. Ліпскі для маленькіх чытачоў. Гэтую малітву, лічыць ён, *“трэба ўпусціць у сэрца, глыбока ўдумацца ў яе змест. І не толькі прамаўляць, а рабіць усё, каб Беларусь і беларусы занялі важнае месца ў свеце”* [2, с. 61].

Шэраг арыгінальных краязнаўчых мерапрыемстваў распрацавала І. Буторына і паводле кнігі *“Я тут жыву”* У. Ліпскага: *“Малюем Бела-*

русь” (калектыўнае пазнавальна-мастацкае мерапрыемства), *“Займальнае краязнаўства”* (гульні па матывах кнігі) і інш.

У распрацоўках І. Буторына ўлічвае і тэндэнцыі сучасных тэхналогій навучання. Яе праекты будуецца з улікам індывідуальных асаблівасцей дзіцяці. Апошнім часам папулярнай становіцца арт-тэрапія – метад развіцця і карэкцыі пэўных рысаў асобы пры дапамозе мастацкай творчасці: маляванне, канструяванне, лепка. Арт-тэхналогіі *“задаюць дзецям творчую задачу, даюць магчымасць склацца, майстраваць нешта самастойна”* [2, с. 83].

З элементамі тэхналогій педагогічнай майстэрні (індукцыя, самаканструяванне, сацыялканструяванне, сацыялізацыя) распрацаваны і ўрок пазакласнага чытання паводле казкі *“Зорны шлях белых гарлачыкаў”* А. Карлюкевіча. Цікавымі педагогічнымі і навукова-метадычнымі рашэннямі пазначаны і доўгатэрміновы краязнаўчы праект паводле нарысаў *“Ці дзеліцца Радзіма на часткі?”* А. Карлюкевіча. Праект можа быць шматтэмным, рознатыповым (інфармацыйна-творчым, міжпрадметным, калектыўным і інш.), да ўсяго ён вырашае і розныя задачы – выклікаць цікавасць да гісторыі народа, уключыць дзяцей у грамадскую дзейнасць, развіваць разумовыя, творчыя, камунікатыўныя здольнасці вучняў і г. д.

Асаблівую ролю ў вучэбна-выхаваўчым працэсе І. Буторына надае гурткавай краязнаўчай працы, даследчыца сістэматызуе гурткі па відах і накірунках. На думку аўтара, *“гурток з’яўляецца найбольш гібкай формай, якая часцей за ўсё становіцца арганізацыйным цэнтрам шэрагу пазакласных мерапрыемстваў краязнаўчага накірунку. Менавіта гурток дазваляе спалучаць і выкарыстоўваць разнастайныя формы пазакласнай работы”* [2, с. 101].

Буторына-метадыст прадстаўляе розныя па форме і змесце мерапрыемствы гурткавай краязнаўчай працы. Тут і міні-дэбаты паводле пытанняў, узятых у кнізе *“І векавечны толькі край...”* А. Карлюкевіча, – *“Дыялогі пра зямлю і Айчыну”*, і дадатковы матэрыял да ўрока па курсе *“Мая Радзіма – Беларусь”* паводле кнігі нарысаў *“Свіцязянская русалка”* У. Ліпскага – *“Аб чым маўчаць камяні”*. (Адносна *“Свіцязянскай русалкі”* І. Буторына выказвае слухную думку, што вивучэнне зместу і мастацкіх асаблівасцей гэтай кнігі *“можа падштурхнуць вучняў пад кіраўніцтвам настаўніка да краязнаўчых этнаграфічных паходаў і нават экспедыцый па родным краі...”* [2, с. 187].) Пазнавальна-крэатыўнымі якасцямі пазначаны гульні-спародніцтва паводле нарысаў з кнігі *“І векавечны толькі край...”*, *“Сцежкамі Ігуменшчыны”*, *“Ра-*

дзімазнаўства” А. Карлюкевіча – “Турнір экскурсаводаў” і гульня-падарожжа па станцыях паводле кнігі “Радзімазнаўства” А. Карлюкевіча – «Краязнаўчы экзамен “Радзімазнаўства”» і інш.

Характэрна і тое, што І. Буторына выходзіць за межы гістарычнага краязнаўства, з’яўляюцца і іншыя сацыякультурныя сферы, якія знайшлі сваё адлюстраванне ў тэкстах У. Ліпскага і А. Карлюкевіча. Згадваюцца найперш такія праекты, як “Беларускія салаўі”: музычна-гістарычная гасцёўня паводле нарысаў “І векавечны толькі край...” (пра беларуска-расійскія музычныя сувязі) А. Карлюкевіча, вучнёўская літаратурна-краязнаўчая тэлеперадача “Пад сінім небам Беларусі” паводле нарысаў “Пад сінім небам Беларусі”, “Адкрыццё паэта” і кнігі “І векавечны толькі край...” А. Карлюкевіча. Інтэлектуальна-пазнавальная атрымалася і гульня «Эрудыт-шоу “Літаратурная Беларусь”» паводле кнігі “Радзімазнаўства”, “І векавечны толькі край...”, “Сцежкамі Ігуменшчыны” А. Карлюкевіча.

На думку аўтара, краязнаўчыя нарысы А. Карлюкевіча, багатыя на літаратурныя адрасы, дазваляюць распрацаваць самыя розныя сцэнарыі мерапрыемстваў, звязаныя з імёнамі славутых творцаў беларускай літаратуры. І. Буторына прапануе шэраг сцэнарных планаў – “Тапанімічная біяграфія Пухавіччыны”: літаратурна-краязнаўчае даследаванне вершаў Якуба Коласа з выкарыстаннем нарыса з кнігі “І векавечны толькі край...”; “Святло Коласа”: пазнавальнае мерапрыемства паводле аднайменнага нарыса з кнігі “Радзімазнаўства”; “Пабліскае на сонцы Балачанка”, “Літаратурная карта Цітаўкі”, “Талка – слаўная рачушка”: літаратурна-краязнаўчая гульня паводле нарысаў з кнігі “Сцежкамі Ігуменшчыны” і інш.

Даследчыца пагаджаецца з меркаваннем А. Карлюкевіча, што “*знаёмства з любым мастацкім творам павінна засноўвацца на эмацыянальна-вобразным успрыманні, абуджэнні ў вучняў пачуццяў і ўяўленняў. Эмацыянальны кантакт чытача з настроем аўтара – зыходная ўмова суперажывання. Успрыманне мастацкага твора патрабуе ад вучняў актывізацыі эмоцый, пачуццяў, творчага ўяўлення, дысцыплінаванасці разумовай дзейнасці*” [2, с. 175]. Мерапрыемствы І. Буторынай скіраваны на выяўленне творчага патэнцыялу школьнікаў, актывізацыю іх пачуццяў, эмоцый і вобразнага ўяўлення.

Разам з гэтым даследчыца распрацоўвае шэраг мерапрыемстваў для заняткаў па развіцці маўлення вучняў, прапануе маўленчыя трэнінгі для пашырэння лінгвістычнага кругагляду выхаванцаў, павышэння іх зацікаўленасці беларускай мовай і літаратурай.

Краязнаўчыя мерапрыемствы І. Буторына з’яўляюцца па-філасофску змястоўным праектам “Лёс культуры” паводле аднайменнага нарыса з кнігі “Сцежкамі Ігуменшчыны” А. Карлюкевіча. Мэта праекта – навучыць вучняў пісаць сачыненне-разважанне, навучыць рабіць правільныя высновы, абапіраючыся на грамадскую думку і ўласны вопыт.

Алесь Карлюкевіч у нарысе, адштурхоўваючыся ад канкрэтнага тапоніма *Культура* (вёска ў Пухавіцкім раёне), уздымаецца да паняцця *культура* як сферы грамадскай дзейнасці чалавека. Што такое культура? Што такое культурны чалавек? Культура грамадства? Сусветная мастацкая культура? Вось сфера яго аўтарскай зацікаўленасці. Гэтыя пытанні ў цэнтры ўвагі і І. Буторынай. Больш за тое, яна абапіраецца і на думку філосафа В. Салеева, што “*культура – гэта паняцце шматсэнсоўнае, якое будзе ў асноўным на духоўных каштоўнасцях, выпрацаваных на працягу жыцця тым ці іншым народам*” [2, с. 256]. Такі падыход даследчыца лічыць найбольш канструктыўным, бо ён дае “*жывое адчуванне культуры*”, спэцыфічнае тэма звышкаштоўнасці, ядром якіх з’яўляюцца паняцці *вера, веды, дабро, прыгажосць*. Гэтыя паняцці, пераканана аўтар, “*спакон веку характарызавалі духоўны пачатак у чалавеку, народзе і свеце-чалавецтве, і якія яно пранесла нягледзячы ні на што – страты, хваробы, войны. Гэтыя паняцці і зараз, і ў пачатку XXI стагоддзя, выпраўляюць у жыццё новыя накаленні людзей, асвятляючы перад імі вышэйшы сэнс быцця далёка ад дробных мэтай, ад спажывецкай маралі*” [2, с. 257].

Задача кожнага настаўніка, школы ў цэлым – данесці гэтыя паняцці да сэрца кожнага вучня, зрабіць іх неад’емнай часткай жыццёвай маралі і сацыяльных памкненняў.

Ірына Буторына – метадыст вышэйшай катэгорыі, аўтар больш як 100 навукова-метадычных артыкулаў і дапаможнікаў для вучняў пачатковых класаў. Кніга “Сцяжынкамі радзімазнаўства” выходзіць за межы вучэбных праграм пачатковай школы. Высокая навуковая і метадычная вартасць кнігі дэманструе педагогічны талент і прафесіяналізм аўтара. Акрамя таго дапаможнік мае і вялікую ідэйна-выхаваўчую і асветніцкую каштоўнасць. Кніга актуальная і своечасовая.

Спіс літаратуры

1. Адамовіч, Г. Васіль Быкаў – вялікае сэрца народа / Г. Адамовіч // Роднае слова. – 2013. – № 6.
2. Буторына, І. А. Сцяжынкамі радзімазнаўства: Мерапрыемствы краязнаўчага накірунку паводле твораў Уладзіміра Ліпскага і Алеся Карлюкевіча. – Мінск: Белпрынт, 2013. – 280 с.

Валянціна ЛОКУН,
кандыдат філалагічных навук.